

Nr 140.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående försäljning till skatte av kronan tillhöriga lägenheten Hospitals- eller Klosterkvarnen nr 1, numera betecknad stadsägan nr 70, i Söderköpings stad; given Stockholms slott den 18 februari 1938.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 18 februari 1938.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, anmäler fråga om försäljning till skatte av kronan tillhöriga lägenheten Hospitals- eller Klosterkvarnen nr 1, numera betecknad stadsägan nr 70, i Söderköpings stad och anför därvid:

Genom förordning den 18 juni 1937 (nr 589) förordnades bland annat, att till statsverket indragna hospitalsräntor skulle, med undantag av räntorna

från lägenheterna Hospitals- eller Klosterkvarnen i Söderköpings stad och Vä nr 17 i Vä socken av Kristianstads län, upphöra att utgå för tid efter år 1937.

I en till kammarkollegiet ställd ansökning, vilken ingivits till länsstyrelsen i Östergötlands län och av länsstyrelsen den 14 januari 1937 överlämnats till kollegiet, har kvarnägaren Eric Göranson i egenskap av innehavare av åborätten till lägenheten Hospitals- eller Klosterkvarnen nr 1, numera be-tecknad stadsägan nr 70, i Söderköpings stad anhållit att få skatteköpa nämnda lägenhet.

Till stöd för ansökningen har åberopats dels länsstyrelsens i Östergötlands län resolution den 14 februari 1935, varigenom Göranson tillerkänts åbo- och besittningsrätt till nämnda lägenhet, med åläggande för honom att i allo fullgöra de med åboskapet enligt lag och författningar förenade skyldigheter, dels ock en av tjänsteman inom kammarkollegiet verkställd utredning rörande lägenheten.

Över ansökningen har kammarkollegiet den 29 september 1937 avgivit utlåtande och därvid överlämnat en av kollegiets arkiv i ärendet verkställd utredning.

Av arkivets utredning inhämtas i huvudsak följande.

Hospitals- eller Klosterkvarnen i Söderköping hade tidigare tillhört stadens hospital. Enligt kontrakt den 20 december 1799 mellan serafimerordensgillet, som på sin tid omhänderhade förvaltningen av hospitalens fasta egendom, och mjölnaren Magnus Norberg skulle denne iståndsätta och framgent underhålla kvarnen, varemot besittningsrätten till kvarnen skulle för evärdelig tid tillkomma Norberg, hans hustru, barn och efterkommande mot skyldighet att till hospitalet utgöra en årlig ränta av 10 tunnor spannmål. Vidare förklarade sig ordensgillet vilja, sedan med behörig syn styrkts att kvarnbyggnaden blivit väl och försvarligen verkställd, för Norberg utfärda ett ordentligt besittningsbrev. Efter antecknande att kvarnen enligt hållen syn blivit ånyo uppbyggd och iståndsatt samt att rådmannen och postförvaltaren Sven Cederborg styrkt sig vara innehavare av Norbergs besittningsrätt, förklarade sig ordensgillet i öppet brev den 27 januari 1804, under åberopande av 1799 års kontrakt, vilja »avstå» kvarnen från hospitalet och upplåta den till Cederborg, hustru, barn och efterkommande att »under full äganderätt» nyttja och disponera så länge han och de vid rätt avradsdag varje år till hospitalet oavkortat utgjorde den stadgade räntan 10 tunnor spannmål samt kvarnen vidmakthölle på sätt kontraktet föreskreve.

Genom kungl. brev den 12 maj 1876 förordnades bland annat, att, med vissa undantag, alla hospitalens fastigheter, frälseräntor och andra avgälder av fast egendom ävensom övriga tillgångar skulle indragas till statsverket. Den sålunda indragna räntan av kvarnlägenheten omsattes sedermera till 130 kronor 72 öre.

Vid olika tillfällen hade fasta och lagfart å kvarnen meddelats, senast för handelsbolaget under firma Almquist och Skoglund. I mål mellan Kungl. Maj:t och kronan, å ena, samt handelsbolaget, å andra sidan, om bättre rätt till kvarnlägenheten, fann Göta hovrätt genom dom den 20 april 1916 kronan vara ägare till kvarnlägenheten samt upphävde den för bolaget å lägenheten meddelade lagfarten.

Sedan delägarna i bolaget Sven Petter Almquist och Sten Isidor Skoglund hos länsstyrelsen i Östergötlands län anhållit att bliva antagna till åbor å kvarnlägenheten, tillerkände länsstyrelsen den 6 november 1924, med stöd av kammarkollegii kungörelse den 29 februari 1808 och kungörelsen den 8 maj 1863, Almquist och Skoglund laga åbo- och besittningsrätt till lägenheten.

Sedan arkivet därefter erinrat, dels att Kungl. Maj:t genom omförmälda förordning den 18 juni 1937 förordnat, att de icke avlösta hospitalsräntorna skulle, med undantag av bland annat räntan från nu ifrågakomma lägenhet, upphöra att utgå för tid efter år 1937, dels ock att räntan av Hospitals- eller Klosterkvarnen — enligt vad arkivet i ett memorial den 23 juni 1933 omförmäلت — närmast vore att anse såsom ett statsverket tillkommande årligt arrende, har arkivet beträffande frågan om skatteköp av hospitalshemman ytterligare anfört:

Genom kungl. brevet till serafimerordensgillet den 7 december 1796 förbjöds skatteköp av alla ad pios usus anslagna hemman, vilket förbud, med undantag av vissa Danviks hospital tillhöriga hemman, sedermera varit i avseende å hospitalshemmanen gällande. Åtminstone så vitt anginge hemmanet Lalleryd nr 2 i Järstorps socken hade frågan om skatteköp ett flertal gånger varit föremål för prövning. Denna fastighet, tidigare tillhörig Jönköpings hospital, hade alltsedan 1686 varit upplåten med ärfblig besittningsrätt. Trots det att hemmanet, sedan räntan från och med 1877 indragits till statsverket, kunde sägas hava erhållit natur av allmänt kronohemman, hade Kungl. Maj:t under tiden 1883—1896 ej mindre än sex gånger avslagit ansökningar om skatteköp av detsamma. — — — Senast hade ansökning om skatteköp av hemmanet genom Kungl. Maj:ts utslag den 15 januari 1936 lämnats utan bifall. Sökandena hade dessförinnan erhållit inrymning i åborätten till hemmanet.

Arkivet har vidare erinrat, att jämväl fråga om skatteköp av Hospitals- eller Klosterkvarnen tidigare förevarit. Det förut omnämnda handelsbolaget under firma Almquist och Skoglund hade hos Kungl. Maj:t anhållit att få inlösa kvarnlägenheten. Sedan upplyst blivit, att sökandebolaget genom köpebrev den 1 april 1920 försålt åborätten till lägenheten till lantbrukaren J. A. Karlsson i Gädderstad, att Karlsson genom köpebrev den 1 oktober 1922 försålt sagda rätt till mjölnaren O. E. Andersson i Hammarspången samt att slutligen Andersson genom köpebrev den 1 november 1924 försålt rätten till kvarnägaren Eric Göranson, fann Kungl. Maj:t genom beslut den 22 januari 1937 ansökningen icke föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Kammarkollegiet har i sitt utlåtande förklarat, att i och för sig intet synes vara att erinra emot lägenhetens skatteförsäljning, men att, då varken kungörelsen den 15 december 1848 angående ordningen och sättet för vinlande av skattemannarätt till hemman och lägenheter av krononatur eller annan om skatteköp utfärdad författning syntes vara tillämplig å det ifrågasatta skatteköpet, frågan torde böra underställas riksdagens prövning.

Kammarkollegiet har i fråga om villkoren för försäljningen anfört följande:

Beträffande beloppet av skatteköpeskillingen syntes, med hänsyn till den med stadgad åborätt likställda besittningsrätt, varmed lägenheten innehades av sökanden, köpeskillingen böra bestämmas efter samma grunder som tillämpades vid köp av de under åborätt upplåtna Visingsö skolegodshemman. Under senare tid hade köpeskillingen för Visingsö skolegodshemman i regel brukat bestämmas till hälften av fastighetens taxerade jordbruksvärde jämte skogens värde å rot samt det efter 4 procent kapitaliserade värdet av den fastigheten åliggande räntan.

Vid 1933 års fastighetstaxering hade ifrågavarande fastighet, motsvarande stadsägan nr 70, åsatts ett taxeringsvärde av 44,000 kronor, varav 4,000 kronor markvärde och återstoden byggnadsvärde. Då åbyggnaderna icke torde tillhöra kronan, syntes köpeskillingen skäligen böra beräknas allenast å markvärdet. Efter sådan beräkningsgrund komme köpeskillingen att uppgå till 2,000 kronor + 3,268 kronor eller sålunda tillhoppa 5,268 kronor. I och med skatteköpet torde vidare räntan böra i likhet med övriga hospitalsräntor avskrivas.

Kollegiet har slutligen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva, att lägenheten finge av sökanden till skatte lösas mot en skatteköpeskillning av 5,268 kronor samt att den lägenheten åsatta räntan måtte upphöra att utgå från och med året näst efter det, varunder skatteköpet kommit till stånd. Den inflytande köpeskillingen syntes kollegiet böra uppdebiteras bland statsverkets »diverse inkomster».

Länsstyrelsen i Östergötlands län har i utlåtande den 19 oktober 1937 tillstyrkt bifall till ansökningen i den ordning och på de villkor kammarkollegiet föreslagit.

I en därefter till Kungl. Maj:t den 15 november 1937 inkommen skrift har Göranson — under framhållande av att den ifrågasatta skatteköpeskillingen syntes honom alltför betungande — sökt lindring i köpevillkoren och därvid föreslagit att, därest en kapitalisering av den utgående räntan efter 4 procent ansåges för låg, köpeskillingen måtte utgå efter gällande taxeringsvärde å 4,000 kronor.

Över Göransons sistnämnda framställning har kammarkollegiet den 22 december 1937 avgivit infordrat utlåtande samt därvid överlämnat av länsstyrelsen i Östergötlands län införskaffat yttrande jämte en av Göranson till länsstyrelsen ingiven skrift i ärendet.

Länsstyrelsen har för sin del tillstyrkt den lindring i köpevillkoren, som Kungl. Maj:t kunde finna skälig.

Kammarkollegiet har i sitt utlåtande framhållit, att de grunder, efter vilka den förut av kollegiet föreslagna köpeskillingen beräknats, hade tillkommit i praxis utan att hava fixerats i allmän författning. Något författningenligt hinder att företaga den av sökanden begärda och av länsstyrelsen tillstyrkta nedsättningen av köpeskillingen föreläge sålunda icke. Då några andra likartade försäljningsfall icke torde förekomma, skulle ett sådant avgörande icke äga betydelse såsom precedensfall.

Kollegiet har med hänsyn till i ärendet föreliggande omständigheter ansett sig icke böra avstyrka en nedsättning av skatteköpeskillingen till ett belopp av 4,000 kronor, motsvarande fastighetens taxerade markvärde.

Från den numera verkställda avskrivningen av tidigare utgående hospitals-<sup>Departements-
chefen.</sup> räntor undantogs bland annat räntan från den lägenhet, beträffande vilken framställning gjorts om skatteköp. Därvid förutsattes emellertid, att åtgärder för undanröjande av de icke avskrivna räntorna — vilka bibehölls emedan de voro att anse som vederlag för nyttjanderätt — skulle kunna vidtagas i samband med en förändrad disposition av lägenheterna. Då tillfälle nu erbjödes till försäljning av ifrågavarande lägenhet, synes det under dessa förhållanden lämpligt, att en sådan kommer till stånd. Den av sökanden föreslagna köpeskillingen å 4,000 kronor, vilken motsvarar fastighetens taxerade markvärde, synes kunna godtagas. Jag tillstyrker därför bifall till föreliggande framställning. Då enligt vad kammarkollegiet anfört gällande författningar om skatteköp icke synas vara tillämpliga i förevarande fall, torde ärendet böra underställas riksdagens prövning.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att lägenheten Hospitals- eller Klosterkvarnen nr 1, numera betecknad stadsägan nr 70, i Söderköpings stad må av kvarnägaren Eric Göranson till skatte lösas mot en skatteköpeskillning av 4,000 kronor samt att den lägenheten åsatta räntan må upphöra att utgå från och med året näst efter det, varunder skatteköpet kommit till stånd.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

G. MacDowall-Pihlström.